

Szilasi László

A Koppantyú lovagjai

Az akkori szabályok szerint a vezérok szelvényét tizenegy méteres fenékszélességgel és a zéró-víz feletti másfél méteres mélységgel ásták ki. Egyszerűen meghosszabbították a Tisza csak emberek által odalátott egyenesét. Kicsike árok. Elején és végén, a kanyarulat szélén apró gát. Aztán amikor teljes lett a szelvény kiásása, az emberek áttörték a maguk építette gátakat. A folyó lassan megértette, hogy merre is kellene folynia. Néha megkotorták az új vezérárkot. De általában csak a folyó dolgozott. Nagy pillanat volt, amikor hetek múlva először indult meg új medrében a víz. Benépesítette növényekkel és állatokkal a száraz mezőket. Az addigi ág, a hajdani csongrádi Tisza-kanyar magára maradt, apránként elpusztult. Mocsár lett belőle, vagy jobb esetben tó. De ez a megfigyelőt már nem érdekelte. Ő csak Uzémert figyelte, meg a barátját, az erős hangú Tarpai Ábelt.

Tarpai nem akarta, hogy országos cimborája, Uzémer legyen a főnöke. Ezért aztán úgy intézték, hogy Uzémer az átvágásokon dolgozzon, Tarpai pedig a töltések építésén. Külön világok voltak ezek. Talán a töltések építése volt a kevésbé bonyolult munka. Minden földmunkás tudta, hogy a gát négy és fél méter magas, a folyó felőli oldala a laposabb, a védett oldala a meredekebb, felül pedig a gát szélessége el kell hogy érje a négy és fél métert. Ezen dolgoztak, lépcsőzetes földszerkezeteket dagasztottak fel. Ha kérdésük volt, vezetőik megkérdezték Tarpai gödörfőnököt. Hordták a földet, néha hatalmas távolságokról. Minden földszállítást a szekerekkel és targoncákkal végeztek, a töltés tetején. Aztán erősen ledöngölték az anyagot, hogy a rétegek rendje minél jobban összetömörödjön. Alapos védekezés a töltés elhabolása ellen. Őrházak, szertári épületek. A szertárakban ásó, kapa, csákány, lapát, taliga, karóverő sulyok, kötél, szurokfáklya, petróleumlámpa. A szabadban rőzsekötegek, karók és deszkák. Ne jöjjön az ár! De immár jöhet, ha akar.

Mária hamar kifigyelte, hogy amikor késő délelőtt átmenetileg vége a munkának, az ő két embere nem kenyeret eszik szalonnával meg lilahagymával, hanem belekana-laznak közösen a felmelegített tegnapi bográcsukba. Ami abban volt, ők slambucnak hívták. Vagy éppen öhömnek. *Ez szerinted slambuc? Öhöm!* Jókat nevettek ezen, elő volt írva a nevetésük. Előző este beledobálták az edénybe az aprított szalonnát meg a kolbászszeleteket, aztán ráhajították a darabolt hagymát, rátették az összetöredezett lebbencset és leöntötték egy kancsó tiszai vízzel. Tettek a tűzre. Hallgatták, hogyan rotyog. Aztán elővették a kanalaikat – Uzémeré fémből volt, Tarpaié fából – és jól bevacsoráztak a közös bográcsból. Ittak hozzá csongrádi bort. Szívták a dohányukat. Nézték a csillagokat. Aztán már mehettek is aludni.

Az edény nagy volt. Jutott belőle a másnapi ebédre is. A végén egyikük [pontos volt a rend] elvitte a Tiszára az edényt. Elmosta, kisúrolta a parti homokkal, kiakasztotta száradni. Egy adott napon egyikük a tisztaságért felelt, a másikuk főzött. Másnap for-

dítva. Az alapanyagokat a kantinban vették. Az ott dolgozó szatócsnak készpénzként kellett elfogadnia a Jancsi bankókat. Az elején nem akarta. Uzémer a barkójánál fogva emelte fel. Utána nem volt panasza a csongrádi embernek. Felezték a költségeket. Ezt a ténytet Tarpai – Uzémer hangján – mindig úgy közölte, hogy *fele-fele*.

Mária sokat gondolkodott azon, hogyan törhetne be közéjük. Végül arra jutott, hogy nemsokára megérkezik Hankó Erzsi a szegedi gőzhajóval. Kimegy érte a csongrádi kikötőbe, hazaviszi Ozwald vendéglőjébe. Esznek, isznak, tisztálkodnak, aztán addig üzekednek, amíg be nem telnek egymás testével – amikor a kis Carlito ollóállásban kielégíti, Erzsike mindig azt szokta mondani: *oy, oy*. Aztán felöltözteti a fürjesi lányt a frissen vásárolt női ruhákba, ő pedig férfi öltözetben odaáll az ajonca bricska kerekai mögé: a fiatal és kíváncsi úrilányt mindig kísérnie kell egy csendes és veszélyes testőrnek. Áll, védelmez. Csak a teljesen vakok és süketek nem veszik észre, hogy a nő gyakorlatilag csakis szlovákul beszél, a férfi nadrágjából pedig a kelleténél sokkal jobban kidomborodik a tompor. Egy este segítséget kér a férfiaktól. Velük vacsoráznak, isznak, dohányoznak, velük nézik a csillagokat. Aztán lezárják a sátor elejét, és elkezdődik egy olyan közös szeretkezés, amiben mind a négyen személyválogatás nélkül részt vesznek. Öröm lesz ott és rengeteg különös meglepetés. Szégyellte magát. De belepirult a várakozásba.

Hankó Erzsi késve érkezett. Érkezése után egy hétig szakadt az eső. Amíg szikkadt a föld, bevásárolták a női és férfi ruhákat Csongrád belvárosában. Kávékat ittak, és sok-sok limonádét. És aztán eljött az este, amikor megszólíthatták a két gyönyörű férfit. Odakint ültek, főztek, némán hallgatták a rotyogást. Később úgy emlékezett, hogy a városba vezető útról érdeklődött Uzémernél.

Mindketten felnéztek. Mosolyogtak. Azonnal megértették a helyzetet. Tarpai válaszolt, azt mondta, *hát, ja, olyan út egyáltalán nincs, ami most azonnal visszavezetné önöket a városba. De itt bátran letelepedhetnek. Vacsorázhatunk együtt, borunk is van. Aztán majd látjuk, hogyan alakul. Mi akár itt a fűvön is elalszunk. A ló mellett. Vagy majd látjuk, hogyan alakul.*

Ők általában a csongrádi gyalog Vénuszokat látogatták. Volt néhány kedvencük a kuplerájban, néha mindkettejüknek ugyanaz. Első látásra talán Mária és Erzsi is azok voltak nekik, portábilis ribancok. De aztán elmúlt bennük ez az érzet. Összetolták az ágyakat. Szép lett a szeretkezés azon a nyáron, valamikor az 1850-es évek elején. Volt benne valami különös, háború utáni vigasz.

A sátor résén besütött a hajnali nap. A többiek még aludtak. Mária felkapott magára egy pokrócot, kiült az építmény elé. Ott állt Tarpai talicskája, előző este nem rakta el.

Azt mondják, a szegedi talicska a korábban ládás talicskának nevezett alkotmányból lett átalakítva: a fogantyús ládára egyik oldalán kereket, másik oldalára emelő-toló nyeleket, szarvakat szereltek. E talicskatípust tovább tervezve, a kubikosok tapasztalatait figyelembe véve, a kerék méretét a talicskakészítők olyan mértékűre növelték, hogy

tolás közben a súly legnagyobb része a kerékre, ne pedig a szarvakra nehezedjen, hogy így az könnyebbé, fordulékonyvá váljon. Nem volt mellékes a faanyag kiválasztása sem. A szerkezet ládájának könnyű, de erős fából kellett készülnie. A kerék erős, kemény, szálás fából készült, hogy biztosítsa a nagy teherbírást. A szarvakat is keményfából készítették, mely mégsem volt azonos a kerék anyagával. Az oldalak részsút kialakítása miatt a belerakott homok, föld a tolás alatt soha nem pergett ki. A kerék teherhez való távolsága is fontos, de leginkább még a talicska szarváé, mert a terhet nem lefelé kell húzni, hanem felfelé tolni. Számításba kellett venni azt is, hogy mikor a kubikos izmainak ereje felmondja a szolgálatot, akkor a testi súlyát is segítségül hozza: amikor tolás közben csaknem ráfekszik a talicskára, annak kereke akkor is csak haladjon felfelé a keskeny járódeszkán.

Csodálatos gép volt ez a talicska. Mária nem értett hozzá, nem értett ehhez sem, nem értett ő semmiféle mesterséges eszközhöz. De a szarvainál fényesre kopott szegedi masinán mégiscsak látszott, hogy tökéletes darab. A dolog a kubikos minden tapasztalatát átvitte, bele a talicskakészítő agyába, kezébe, hogy aztán ő olyan tárgyat állíthasson elő, amely immár tovább nem fejleszthető. A talicskakészítő és a kubikos egyek voltak. Egységük maga volt a talicska.

Amikor felébredtek, megreggeliztek. A nők a székeken, a férfiak állva ettek, akár a lovak. Mentek is dolgozni. Mária és Erzsik elkészítették reggeli toalettjüket, aztán csak ültek a napon, iszogatták a férfiak borát, megbeszélték előző esti tapasztalataikat. Erősek voltak és gyengédek. Abban a nagy hevületben nem idegenkedtek egymástól sem. Nem lepődtek meg azon, hogy Mária valójában nő, természetes volt az örömük. Erzsikéért pedig rajongtak, előlről és hátulról is tömték, női társa pedig ütögethette a feszes, rózsaszín fenekét, halk öröme hamar átfordult az oy, oy áradatába. Aztán csak feküdtek az alkalmi franciaágyon, és úgy simogatták egymást, akár a kisgyerekek. Carlito akarta, nem én, gondolta magában Mária. Nem létezett akkor Julius Jacob von Haynau, nem létezett Alexander von Bach, és nem létezett Johann Franz Kempen von Fichtenstamm birodalmi főrendőr sem. Csak a négy forró test létezett, meg ez az ott-honosra melegedett belvilág. Álmutban Budát ostromolták újra, s a várfalakhoz vezető alagutakból legyőzhető sárkányok törtek elő: két fejük volt, altestük akár a patkányoké.

A lányok visszamentek a városba. Megebédeltek, aludtak. Aztán este újra megjelentek a különös, Tisza-parti építmény előtt. A visszaút felől érdeklődtek Uzémertől. *Nem, innen aztán nincsen visszaút*, felelte Tarpai. Vacsora, ivás, szeretkezés. Ez lett az új rend.

Az első, eszelős hónapok után észrevehetővé vált, hogy ez a nagy, a harcokig visszanyúló barátság olyan ellentéteket is tartalmaz, amelyekkel ugyan egyikőjük sem törődött túlságosan, mégis léteztek. Uzémernek volt lova, Tarpainak nem, s Uzémer ezt a hiányt szájalmasnak érezte. Tarpai pipázott, Uzémer szivarját pedig lenézte, úgy szopja, akár az anyja lötytyedt csöcsét. Uzémer a húsos tarhonyát kedvelte, Tarpai a kolbászos lebbencset. Uzémer Hankó Erzsikét szerette jobban, Mária féltékeny is volt rá, Tarpai viszont Máriát, ez viszont Erzsikének nem esett jól. De a legfontosabb ellentét az volt közöttük, hogy Uzémer hitt az átvágások és töltések rendszerében.

Tarpai azonban nem, ő megtartotta volna a fokrendszereket, ő meg a fajtája megélt volna a puszta karbantartásukból is.

Uzémer hitt a mérnöki természetátalakításban. Eleget tanult ahhoz, hogy úgy gondolja: kellő odafigyeléssel kijavíthatók a teremtés apróbb hibái. Bizonyosnak látta, hogy az árvíz nem jó dolog. Mint nem jó dolog, bízvást hibának tekinthető. Ki kellene iktatni. Úgy találta, az átvágások megszüntetik vagy lecsökkentik a kiöntéseket, a töltések pedig elzárják az embereket és a termést a maradék ár elől. *Remek dolog. Csináljuk.*

Tarpai viszont úgy látta, hogy a teremtés és a természet ennél jóval bonyolultabb dolgok. Apró műveletek okos összekapcsolása? Egyáltalán nem. Minden egyes művelettől ezer másik függ. Ezt a szisztémát ember nem képes áttekinteni. Nem tudja, mivel árt. Meg kell tartani minden természeti működést, úgy, ahogy van. Tarpai őrizte volna a fokrendszereket, a laposabb, elhúzódozóbb áradást. A belvizektől viszont tartott. Hová tolokodik, mi apasztja, ki fognak ázni a tanyák. Mocsaras belső víz. Rengeteg szűnyog. Iszonyatos bűz. Nagy volt ez az ár a korábban áradással sújtott területek *fix und fertig* szárazságáért.

Erről folyt a szó. Immár érvek nélkül. Mindketten rég belenyugodtak a másik értetlenségébe. Mire kiderül, melyiküknek volt igaza, mindketten halottak lesznek. Nevettek, koccintottak. *Dögölj meg, drága barátom. Après vous, édes öregem.*

Mint kiderült, Uzémer ugyanannál a szegedi, alsóvárosi árendásnál szerezte a jókora, de lovasához képest mégiscsak kicsike mecklenburgi lovát, ahonnan Mária az ő Gerométa Mihály hadnagyát. Gyönyörű lovak voltak, talán a nőé volt a szebb, szépen eljátszottak egymással az épület körül, forrón lihegtek egymás pofájába, szemébe, fülébe. Az árendás állítólag a háborúban szerezte ezeket a lovakat. Harcolt benne a barátaival, betyárok voltak mind. Az árendás volt a bandafőnök, az volt a neve, hogy Rózsa Sándor. Fokos volt a fegyverük, karikás ostor meg pisztoly és karabély. Megölték az ellent, nagy volt a préda. Hamar leszerelték a csapatot, ő Szeged széléig bujdosott, úgy gondolta, a nagyváros pereme biztonságosabb búvóföld, mint egy tanya vagy egy kukoricaföld közepe. Szép házban lakott ő is, meg a szabadcsapatának tagjai is.

Alacsony, nagyon erős ember volt, annyira tudott haragudni, hogy beleharapott a szájába, és beleköpte a saját véres húsát a vitázó arcába. Csak utána ütött. Tiszteséges akart lenni. Nem ment neki. A lovai azonban csodálatosak voltak. Mária kifizette neki Gerométa árát. Utána a férfi mögéje került, hátulról kezdett el dolgozni rajta. Hatalmas volt a farka, végtelen időig tevékenykedett, számtalanszor elment közben a nő. Amikor a férfi a végére jutott, úgy üvöltött, akár a farkasok. A különös az egészben az volt, hogy amikor Uzémer megvette tőle a mecklenburgit, vele is ugyanígy viselkedett ez a Rózsa Sándor. Neki aztán mindegy volt a másik ember neme.

Amikor Gerométa végre mögéje került a mecklenburginak, a nő meglátta benne régi gazdája elképesztő erejét. A hatalmas, kiürült fasz lassan húzódozott vissza a testbe. Nem látszott, de ott volt benne. Igen, akkoriban ilyenek látta Mária a vesztes magyart.

A frissen kiásott egyenes vezérárkok nem voltak mindig olyan rövidek, mint Csongrádnál. Öt, tíz, húsz, akár harminc kilométeresek is lehettek néhol. Tizenegy méter széles vájat. Hosszú kilométereken át. Bele a földbe. Tolja maga előtt. Végtelen mennyiségű dolog került elő a régiségből. A dolgozók mindet magyarnak gondolták, végtelen erejű hajdani magyarok nyomainak. Lócsontvázak teljes fegyverzetben. Emberek csontvázai, karddal, baltával, sisakban, nehéz pajzsokkal. Épületek alapvonalai. Több épület. Egész falvak. Egy tehetős város széle. Templomromok. Megkövesedett szekerek, komplett sórakománnyal. Egy ház, a kemencében az anya, két gyermekével, oda menekültek be, hiába. A fiatalabb, képzetesebb mérnökök ezt-azt elvittek néha valamelyik múzeumba. A kubikosok mindent elhordtak. Augusztus legvégén azonban akadt egy különleges lelet.

